

Bernhard Severin Ingemann

Bernhard Severin Ingemann blev født i 1789 i Torkildstrup på det nordlige Falster. Det var året for den store franske revolution, men der var fred i det enevældige kongedømme Danmark. Han blev født ind i en stor familie, hvor der allerede var syv brødre før ham, og han blev det sidste barn i familien. Faderen var præst og som far ikke nogen hård autoritet. Ingemann lærte latin på faderens skød og sang var en stor del af familielivet. I hans erindringer beskriver Ingemann selv moderen som værende ”lige så mild som smuk”, og familielivet var varmt og harmonisk trods generationer og personligheders forskellighed.

Ingemanns egen beskrivelse af barndommen på præstegården er taget lige ud af det mest idylliske billede, man kan forestille sig om datiden. Ingemann fortæller, hvordan en vintermorgen på gården startede med *hundenes småbjæffen, hestenes muntre vrinsken, duernes kurren på taget og fjerkræenes klukken*, alt imens kakkelovnens varme tøde isblomsterne på ruderne, og familien samlede i tryghed og fred. Det emmer af idyl og tryghed, og dette afspejles i høj grad i mange af Ingemanns salmer og andre værker.

Det var livligt og kulturåbent hjem, hvor der blev levet i en bevidsthed om, at der til familien også hørte en ”usynlig Fader”, hvis kærlighed, man aldrig betvivlede. Ingemann, blev gennem sin kærlige opvækst i de tidlige år, fortrolig med kristendommen og troen på Gud. Den trygge opvækst og kristendommen blev et og det samme for ham, og det bidrog til hans lyse sind og kommer til udtryk i hans salmedigtning og særligt hans morgensalmer.

På trods af det lyse sind, var tilværelsen alligevel en evig kamp mellem det gode og det onde for Ingemann, og han fandt stor trøst i kristendommen, som han så som den frelsende magt, hvorigennem han kunne opnå en forbindelse til Gud og dermed noget, der var større end det jordiske liv.

Ingemann er særlig kendt for sine salmer, men han skrev også både digtsamlinger, skuespil, eventyr, historiske romaner og et par selvbiografiske værker. Den første digtsamling udgav han som 29-årig i 1811, og hans forfatterskab består af mere end 50 værker, hvoraf mange af var i flere bind. I både hans værker og salmer vinder det gode ofte over det onde og lyset over mørket. For Ingemann var det gode lig med Gud. Idyllen, smukke naturbilleder og kærlighed til fædrelandet skinner igennem i hans forfattervirke.

Da Ingemann var 10 år gammel, døde faderen på årets sidste dag i det 18. århundrede. Ingemann skriver om denne dag i sine erindringer, at *”ruderne forblev frosne og stilheden i huset var så stor, at den eneste lyd, den mindste dreng erindrer var dørens knirken”*.

Tilbage var moderen alene med børnene, og hun var nødt til at flytte til Slagelse med de yngste børn. Det var en hård tid, og selv om de ikke ligefrem var fattige, måtte de leve med en konstant økonomisk utryghed. Den paradisiske tilstand på præstegården var væk, men til trods for disse dystre barndoms minder, rokkede det ikke ved Ingemanns følelse af fundamental tryghed.

Ingemann gik i latinskole, og skolegangen her var præget af andre drenges brutalitet, lærernes afstumpethed og bevidstløs udenadslære. Heldigvis fandt Ingemann lyspunkter i litteraturens skønhed, et par gode kammerater og enkelte læreres dannelse og pædagogiske evner. Den livlige landsbydreng udviklede sig til en drømmer med stor interesse for filosofi.

I denne periode fandt Slaget på Reden sted (2. april 1801), og storpolitikken blev meget nærværende for den unge Ingemann. I kølvandet på de ustabile tider blev der vækket en national begejstring, der gjorde et uudsletteligt indtryk på ham, og han skrev senere flere nationalromantiske værker, der havde en afgørende indflydelse på den danske selvforståelse. På et noget senere tidspunkt – op til Treårskrigen (1848-50) fik Ingemanns historiske romaner en stor betydning for folkets åndelige mobilisering.

Efter ti år i Slagelse og endt skolegang tog Ingemann til København for at studere. Han brændte for poesien og filosofien, men valgte pligtskyldigt juraen som sit fag, mens han skrev og digtede til skrivebordskuffen.

Kort efter ankomsten til byen fandt det engelske bombardement af København sted (1807), og Ingemann oplevede det på nærmeste hold. Han boede midt i byen i Fiolstræde, og han erindrede selv, hvordan han mærkede følelsen af hævnlyst over de faldne kammerater, mens byen stod i flammer. Ingemanns hjem brændte også ned med alle hans ejendele og de første udkast til en digtsamling i skuffen.

På samme tid mistede han sin mor til tuberkulose, og tre af hans søskende døde på samme tid af sygdommen. Inden for få år mistede Bernhard Severin Ingemann alle sine syv brødre. Det var en hård tid for Ingemann, inden han fyldte 30 år, havde han mistet både begge forældre, alle sine søskende og en de nære venner. Det resulterede i, at han ikke troede, han selv ville blive særligt gammel. I en ung alder blev han dermed meget bevidst om døden. Hans første digtsamling (debut 1811) var præget af denne ”dødsbevidsthed” og en følelse af melankoli. Trods de store tab og de tragiske omstændigheder, stoppede han aldrig med at producere tekster.

Ingemann var ikke alene med følelsen af tab. På den tid var børnedødeligheden høj, og det var velkendt, at såvel voksne som børn bukkede under for sygdom. Det betød, at mange forældre oplevede at miste et barn og mange børn oplevede at miste enten én eller flere søskende og/eller en forælder.

Selv om Ingemann ikke var alene om at have mistet, så var sorgen selvfølgelig tung for ham. Han droppede studierne og flyttede til Slagelse. I 1809 fik han arbejde som huslærer i Valby, hvor han både kunne bo og undervise. Efter et par år modtog han et femårigt legat til at bo på Valkendorffs Kollegium i København, hvor han skulle gøre studierne færdige. Den ydre forudsætning for at kunne koncentrere sig om at skrive var sikret, og her tog skriveriet for alvor fat! Efter sin debut i 1811 fulgte nu tre andre digtsamlinger, hvoraf den anden var på 450 sider. Ingemann var meget produktiv og skrev i samme periode tre skuespil. Den indre forudsætning for denne meget produktive periode var kærligheden til – og forlovelsen med Lucie Mandix (1792-1868) i 1812.

At Ingemann skulle blive forlovet med Lucie Mandix lå ikke lige i kortene. De boede over for hinanden, da de mødtes. Hun var datter af en meget respekteret embedsmand Jakob Mandix, og det ansås på den tid som meget storsindet, at han ville lade sin datter forlove med en sværmerisk poet

uden udsigt til en fast indtægt. Den faste indtægt var på disse tider en forudsætning for, at man kunne blive gift, og dette kunne der ikke ses bort fra.

Lucie var en stærk pige og en god støtte for Ingemann i de perioder, hvor sorgen over tabet af sin familie overmandede ham. Lucie var en flittig maler, og dette respekterede Ingemann fuldt ud, hvilket ellers var i modstrid med den almindelige kvindeopfattelse og de meget traditionelle kønsrollemønstre på den tid. Lucie Mandix var en af de første kvindelige kirkekunstnere, og hun malede bl.a. en altertavle til Nørre Åby kirke på Fyn.

Kærligheden og skrivelserne fyldte meget i de fem år, legatet varede, men da det udløb, stod Ingemann uden eksamen og uden fast arbejde. Han havde forladt jurastudiet til fordel for litterære studier på Sorø Akademi, og til hans store held fik han året efter et kongeligt rejselegat til en litterær dannelsesrejse, der førte ham til Tyskland, Italien, Frankrig og Schweiz i 1818 – 1819.

Selv om det ikke var nemt at skulle forlade Lucie, så vidste han, at det var noget, han var nødt til at gøre. Rejsen blev en stor inspiration for Ingemann, og han arbejdede intens under helt turen. Han mødte mange ligesindede kunstnere på sin rejse, dannede livslange venskaber og fik åbnet øjnene for de muligheder, der lå i skildringen af det jordbundne hverdagsliv i Danmark.

I Rom stortrivedes han, og på en udflugt til Napoli forelskede han sig hovedkulds i Marie, der var datter af en dansk enke. Ingemann holdte sig dog på måtten og forblev tro mod Lucie, trods meget stærke følelser for Marie. I forskellige udgivelser og ét så sent som i 1832, finder man kærlighedsdigte rettet mod Marie under dække af navnet Valborg.

Efter hjemkomsten fra dannelsesrejsen, blev Ingemann fastansat ved Sorø Akademi og hermed sikredes grundlaget for, at de endelig kunne gifte sig. Ingemann og Lucie levede efterfølgende tæt og lykkeligt sammen resten af livet i Sorø, begge optaget af deres kunst. Parret fik dog aldrig børn.

Ingemann var meget produktiv. Hans værker er talrige og vidtspændende og for overskuelighedens skyld, kan de inddeles i forskellige overskrifter: Ungdomsdigtningen – Fantastikken – De nationalhistoriske værker – Salmer og religiøse digte – Samtidsromer og De selvbiografiske værker. Det vil være helt uoverskueligt at udspecificere alle hans værker her.

Ingemann har inddelt sin ungdomsdigtningen fra 1811-1822 i to perioder: Den første som en lyrisk periode, præget af følelse og fantasi – bortvendt fra den ydre verden. Den anden som en lyrisk-dramatisk – sundere og mere udadvendt periode. Livsopfattelsen er dog den samme og beskriver mennesket, som et individ, der er stillet over for det fundamentale valg mellem godt og ondt. Allerede i denne periode udgav Ingemann salmer, og han var overbevist om, at der eksisterede en højere virkelighed, som kunsten skulle give udtryk for. Han kunne dog aldrig overbevises om et liv efter døden i paradiset, men han troede på en åndelig udvikling – også efter døden.

I 1822 blev Ingemann ansat som lærer ved Sorø Akademi, hvor han var lektor i dansk sprog og litteratur. Ansættelsen fik meget stor betydning for Ingemanns nationalhistoriske digtning. Han var forpligtet til at undervise i dansk litteraturhistorie på akademiet, og dette forudsatte et velfunderet kendskab til Danmarkshistorien. Dette inspirerede Ingemann til at skrive en række nationalhistoriske værker – kendt som Ingemanns nationalhistoriske cyklus.

Et af Ingemanns hovedværker er uden tvivl morgen – og aftensangene. I 1837 opfordrede Prinsesse Caroline Amalie Ingemann til at skrive nogle morgensalmer for børn. Det gjorde hun gennem en fælles ven, teologen Rørdam. Meningen var, at der skulle være en salme for hver dag i ugen. Disse skulle synges som morgensange på asylerne, der var en form for børnehave og børnehjem for børn af fattige familier. Den 7. juni 1837 præsenterede Ingemann de færdige sange for Rørdam, som bragte sangene med sig tilbage til København, hvor han arbejdede som lærer på Caroline Amalies asyl. I København viste Rørdam sangene til Caroline Amalie og Prins Christian Frederik, der begge udtrykte glæde over de nye sange.

Det blev til syv morgensalmer – én til hver af ugens dage, og samlingen kom til at hedde *Morgensange for Børn*. Disse salmer er i dag nogle af de mest kendte af Ingemanns salmer og er siden hen blevet sunget mange gange til morgensang i folkeskolen såvel som til gudstjenester i kirken. Salmerne er følgende:

Søndag: *Nu ringer alle Klokker mod Sky*

Mandag: *Lysets Engel går med glans*

Tirsdag: *Nu vågne alle Guds Fugle små*

Onsdag: *I Østen stiger Solen op*

Torsdag: *Gud ske Tak og Lov*

Fredag: *Morgenstund har Guld i Mund*

Lørdag: *Nu titte til hinanden*

Det siges, at prinsessens yndlingsang var *Lysets engel går med glas*. Fælles for de syv salmer er et naivt billede af det trygge barn, den ufordærvede natur, lyset der sejrer og den kærlige, gode Gud, der passer på os alle som den store, milde Fader.

Året efter (1838) udkom ”Aftensange”. Ingemann skrev en aftensang til hver aften i ugen. Disse sange retter sig mere mod voksne og er indholdsmæssigt mere melankolske end morgensangene. I 1839 udkom *Morgensange for Børn og Aftensange* i ét samlet værk: ”*Morgen – og Aftensange*.” Dette værk er optaget i Kulturkanon 2006.

Som med mange andre af Ingemanns værker, interesserede den samtidige litteraturkritik sig ikke meget for hans salmedigtning. Men sammen med komponisten Christoph Ernst Friederich Weyses (1774-1842) melodier opnåede salmerne en stor og øjeblikkelig popularitet, og for eftertiden fremstår morgen- og aftensangene som et mesterværk.

I 1854 fik Ingemann til opgave at revidere *Den danske Salmebog*. Dette resulterede i, at han fik en del af sine egne salmer med i bogen. Ingemann er i dag repræsenteret med 40 salmer i *Den danske Salmebog*. Salmerne er ikke højstemte, men små, enkle salmer med beskrivelser af lys, mørke og små, næsten naive detaljer fra naturens verden.

Kirkelige kredse har haft svært ved den vage teologiske tilgang og idyllens fortrængning af det konfliktyldte. I vores sekulariserede samfund er det dog netop fraværet af den dogmatiske substans, der gør dem så anvendelige og især ved de anledninger, der kalder på et særligt (familie-)fællesskab. Her giver Ingemanns salmer følelsen af, at det jævne menneskeliv også har ”Himlen i sin favn”. En anden væsentlig grund til populariteten er uden tvivl den harmoniske samklang mellem Ingemanns tekster og Weyses melodier.

I 1842 blev Ingemann pålagt at overtage ledelsen af akademiet, og dette hverv havde han til akademiets lukning i 1849. Lucie og Ingemann blev herefter boende i deres embedsbolig, indtil han døde i 1862.

Bernhard Severin Ingemann døde den 24. februar 1862 – 73 år gammel. Han havde på det tidspunkt mere end 50 års forfattervirke bag sig. Det var efter sigende på det tidspunkt af dagen, hvor solen var ved at gå ned, og det fortælles, at han fra sengen bad om at få gardinet trukket fra, så han endnu en gang kunne se solens glans på himlen. Han kunne ganske vist ikke se selve solen derfra, hvor han lå, men kun solens genskin. Da nogen i stuen beklagede dette, sagde Ingemann med et smil, ”Jeg er godt fornøjet med, hvad jeg så!”, og så lod han gardinet trække ned igen.

Under sin dannelsesrejse i 1818-19 op søgte Ingemann forgæves den tyske forfatter E.T.A Hoffmann (1776-1822). Hoffmann skrev en særlig form for romantisk litteratur, kaldet romantisme, som primært var udbredt i den tyske samtid. Hoffmann inspirerede mange unge digtere i sin tid og dermed også Ingemann. Tematikken er om kampen mellem det gode og det onde, og den romantiske litteratur kredser om livets skyggesider, den farlige seksualitet og sindets mørke kræfter. Ingemann var inspireret heraf, men blev dog aldrig panteist eller mystiker.

H.C. Andersen var også inspireret af Hoffmann og den tyske romantisme. H.C. Andersen er den mest kendte danske forfatter i udlandet, men tilbage i 1820 var det dog ham, der sendte et brev til den femten år ældre Ingemann. Brevet var lidt klodset og fyldt med stavefejl. Det indeholdt et ønske om råd og støtte fra Ingemann, og det resulterede i mere end 400 brevudvekslinger mellem de to og et varmt venskab.

N.F.S. Grundtvig var en anden af Ingemanns gode venner og kollegaer. Deres venskab strakte sig over mere end 50 år, og de mødtes første gang i 1812. De to lignede i mange henseender hinanden og har begge to sat deres meget tydelige spor for os i eftertiden. De forsøgte begge at vække en folkeånd, og de delte en stolthed over Danmark, de danske værdier og den danske kultur. De to herrer, Ingemann og Grundtvig udvekslede også en betydelig mængde breve i perioden 1822-1859. Disse blev trykt i 1882. Brevudvekslingen fremstillede Ingemann som en skarp iagttagelse af samtidslitteraturen til trods for, at han kun sjældent deltog i samtidens litterære kritik. De to gode venner var dog stærkt uenige om udlægningen af kristendommen. Grundtvig mente, helt klassisk, at opstandelsen måtte være kødets opstandelse, men som beskrevet tidligere handlede opstandelsen for Ingemann om sjælens opstandelse. Ingemann var modsat Grundtvig ikke så optaget af den dogmatiske kristendom, men havde en mere spirituel, inderlig og følelsesmæssig udlægning af det samme. De var dog enige om, at naturen var et eksempel på Guds skaberværk, og de nærede respekt for hinanden. Grundtvig skulle engang have sagt, at ”Ingemann var termometret for Danmarks hjerte”. Dermed mente han, at Ingemann var den digter, som bedst kunne give udtryk for det, som rører sig dybest i det danske folks sind. I et eftermæle beskriver Grundtvig sin ven Ingemann som ”en bror i ånden” og forudsiger et fælles eftermæle.

Ingemann skrev på selvbiografiske optegnelser, hvoraf nogle af dem er gået tabt. Tilbage står dog to værker, der begge er udgivet efter hans død. Disse værker er vigtige kilder til både hans eget-, men i høj grad også til samtidens kulturelle liv og litteraturhistorien i begyndelsen af det 19. århundrede. Umiddelbart før sin død skrev Ingemann på *Levnetsbog*, et af de selvbiografiske værker. Det var noget, der krævede overvindelse af ham, da han anså fremstillingen af sit eget privatliv som decideret uinteressant og anmassende. Han undgik bevidst at være for selvcentreret, men skrev i generelle vendinger om både forfatterskabet og skildringen af den tid, han var produkt af. Han var til det sidste klar over sin manglende evne til at beskrive sit barndomshjem objektivt, men mindet

om barndomshjemmet stod helt indtil hans død som en inderlig, livslang forelskelse. Med udgangspunkt i denne store kærlighed til barndomshjemmet formåede Ingemann med sine salmer at forme nationens religiøse følelse til en følelse af dansk fællesånd og en enkel og inderlig tiltro til en kærlig og faderlig omsorg fra Gud til hele skabningen.

Ingemann blev Ridder af Dannebrogordenen i 1828 og kommandør af Dannebrog i 1855. På sin 70-års fødselsdag modtog han et guldhorn, som en gave fra danske kvinder. I romanen om *Valdemar Seier* skrev han:

”... et lovligt og priseligt eftermæle er den eneste lykke på jorden, som ikke dør og henfarer, og som det er værd for en ærlig ridder at stræbe efter. (...).”

En sådan lykke opnåede Ingemann med sit eftermæle. Ingemann ligger begravet på kirkegården ved Sorø Klosterkirke sammen med sin kone Lucie Ingemann.